

УДК 37.016:82-14(373.5)
DOI 10.31654/2663-4902-2018-PP-4-30-36

Нестеренко С. В.

заступник директора з навчально-виховної роботи Івано-Франківського коледжу ДВНЗ
"Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника"

ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ В ШКОЛІ

У статті висвітлено аналіз нормативно-правових документів, що регламентують вивчення літератури в школі, чинної навчальної програми з предмета, програм минулих років, підручників і посібників з української літератури. Аналіз показав, що вивчення громадянської поезії та формування етнокультурної компетентності потребує особливої уваги, пошуку ефективних і водночас максимально наближених до духовних потреб учнів-читачів методів і прийомів навчання. Навчальний предмет "Українська література", який засобами художнього слова формує мотивацію до активної життєвої позиції, відіграє виняткову роль у формуванні національно свідомого громадянина. Аналіз програм з української літератури дозволив окреслити низку проблем. У курсі української літератури в старшій школі особливе місце належить громадянській ліриці, адже вона завдяки невеликому обсягу, підвищеній емоційності, акцентуванню уваги на державницькій і соборницькій гідності сприяє формуванню національного характеру, пробудженню патріотичних почуттів, прищеплює любов до рідної культури, історії, природи. Громадянська лірика як умовна тематична група ліричних творів, що мають високу міру ідейності, передає глибоко особистісні переживання ліричного героя (автора) за майбутнє своєї країни. Автори програми не зауважують, що громадянська тематика потребує особливого підходу в процесі її вивчення в школі. Програма з української літератури 2017–2018 р. (рівень стандарту) окремою рубрикою виділяє громадянську поезію, підкреслює, що спрямована на виховання національно свідомого громадянина України. У шкільній практиці проблема формування етнокультурної компетентності на матеріалі громадянської лірики не знайшла належної реалізації.

Ключові слова: методика навчання літератури, етнокультурна компетентність, громадянська лірика, лінгвостилістичний аналіз тексту, етнокультурні маркери.

Навчальний предмет "Українська література", який засобами художнього слова формує мотивацію до активної життєвої позиції, відіграє виняткову роль у формуванні національно свідомого громадянина. Про це йдеться в Державній національній програмі "Освіта" (Україна XXI століття), у Законі України "Про освіту" (від 05.09.2017), у стратегії Нової української школи – поєднувати навчання й виховання з метою забезпечення розумового, морального, художньо-естетичного та патріотичного розвитку учнів.

Серед художніх творів, які вивчають у курсі української літератури в старшій школі, особливе місце належить громадянській ліриці, адже вона завдяки невеликому обсягу, підвищеній емоційності, акцентуванню уваги на державницькій і соборницькій гідності сприяє формуванню національного характеру, пробудженню патріотичних почуттів, прищеплює любов до рідної культури, історії, природи. Громадянська лірика як умовна тематична група ліричних творів, що мають високу міру ідейності, передає глибоко особистісні переживання ліричного героя (автора) за майбутнє своєї країни. Саме тому в реаліях сьогодення методика вивчення цих творів потребує суттєвого оновлення.

Особливостям вивчення поезії громадянського спрямування присвячені праці В. Андрусенко, Н. Волошиної, А. Лісовського, С. Неділька, Б. Степанишина, Г. Токмань та ін.

Аналіз нормативно-правових документів, що регламентують вивчення літератури в школі, чинної навчальної програми з предмета [19], програм минулих років [7–11; 17; 18], підручників і посібників з української літератури показав, що вивчення громадянської поезії та формування етнокультурної компетентності потребує особливої уваги, пошуку ефективних і водночас максимально наближених до духовних потреб учнів-читачів методів і прийомів навчання.

У Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа) 2001 р. визнається, що "слабким місцем нашої школи є несформованість у частини її випускників належного рівня національної свідомості..." [3]. З метою подолання цієї проблеми було подано рекомендації засобами навчальної дисципліни сприяти вихованню національно свідомої, соціально компетентної особистості. Шляхи реалізації цього завдання були конкретизовані в низці державних документів, у шкільних програмах і підручниках.

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти 2011 р. [1] містить нові дороговкази – компетентності (знання, уміння, досвід, цінності, ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці), робота над формуванням яких має здійснюватися в процесі вивчення предметів. Мета освітньої галузі "Мови і літератури" серед іншого передбачає особистісний розвиток учня, формування в нього "національної свідомості, високої моралі, активної громадянської позиції, естетичних смаків і ціннісних орієнтацій" [1]. Цілком зрозуміло, що неможливо досягнути зазначеної мети без уваги до наявних у творах української літератури етнокультурних компонентів. А тому логічним є висновок: Державний стандарт спрямовує вчителя української літератури на поглиблену роботу з художнім текстом, аби поза увагою читача не залишалися важливі ідеї, думки, які прагнув донести автор, апелюючи до активної громадянської позиції своїх читачів.

У Концепції літературної освіти 2011 р. також йдеться про потребу засобами предмета навчання формувати в учнів громадянську відповідальність, про необхідність збереження національної ідентичності. Однак важливий державний документ не містить конкретизації, як саме і завдяки чому учень-читач має дійти усвідомлення власної національної ідентичності у процесі вивчення української літератури [4].

У "Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді в національній системі освіти України" 2015 р. також визнається, що в основі навчально-виховного процесу лежить національна ідея, вона "відіграє роль об'єднуючого, консолідуючого фактора суспільного розвитку, спрямованого на вироблення життєвої позиції людини". Це дає усвідомлення векторної спрямованості шкільного навчання – дбати про громадянський, націонал-патріотичний розвиток молодого покоління українців [5].

"Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки" передбачає три вектори реалізації: громадянсько-патріотичне, військово-патріотичне, духовно-моральне виховання. Одним із завдань реалізації Стратегії є "забезпечення змістового наповнення національно-патріотичного виховання на основі формування національно-культурної ідентичності, національно-патріотичного світогляду, збереження та розвитку духовно-моральних цінностей українського народу" [12]. Сучасний стан речей в українській зовнішній і внутрішній політиці яскраво демонструє проблеми, що їх має країна у вихованні майбутнього покоління, і впоратись із цими проблемами можна завдяки компетентісно орієнтованій освіті, коли одна із предметних компетентностей буде забезпечувати формування націєтвірного комплексу.

Особливого значення на теренах сучасної освіти набула "Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року", що ґрунтується на компетентнісній основі. Одна з причин, що зумовили необхідність прийняття Концепції, – негативні тенденції в освіті, пов'язані з погіршенням її якості, та недостатня мотивація до навчання значної частини молоді. Стратегічно важливе завдання, яке має бути виконане в процесі реформи загальної середньої освіти, – виховати випускника нової української школи національно-свідомою особистістю, патріотом з активною

громадянською позицією [6]. Варто зазначити, що в поданому в "Концепції..." переліку ключових компетентностей реалізація цього завдання передбачена завдяки увазі до соціальних і громадянських компетентностей, до загальнокультурної грамотності. Однак серед заявлених у "Концепції..." знань, умінь і цінностей (таких, що відповідають зазначеним компетентностям) жодна позиція не відповідає потребі націєтворення. У переліку компетентностей відсутня також читацька, що, на наш погляд, може негативно позначитися на реалізації амбітних проєктів, передбачених "Концепцією..."

Не можна оминати увагою статтю Г. Клочека "Літературна освіта в новій українській школі: стратегія і тактика реформування", де вчений визнає наявні недоліки у формуванні глибокого розуміння учнями-читачами власної національної ідентичності: "Сучасний стан викладання української літератури настільки незадовільний, що його вплив на формування національної свідомості, якщо і є, то мінімальний" [2]. Учений висловлює переконання, що урок української літератури має надзвичайно потужний потенціал, аби допомогти дитині усвідомити українські етнокультурні цінності та сформувати в юного громадянина України свою національну ідентичність, але потрібні ефективні методики та самі вчителі, здатні пробудити інтерес до аналізу тексту ("... утвердження природного, не силуваного авторитету мови і культури титульного етносу є необхідною базовою умовою успішного формування української політичної нації") [2].

Аналіз програм з української літератури (в діахронії) дозволив окреслити низку проблем. Так, програма "Українська література. 5–12 класи", 2005 р. за редакцією Р. Мовчан [18] вирізняється з-поміж своїх попередників збільшенням уваги до нових імен українських письменників, творчість і громадянська позиція яких є взірцем для виховання національно-свідомого молодого покоління. Автори вводять у програму 10 класу поезію Є. Плужника як одного із провідних поетів "розстріляного відродження" (з акцентуванням уваги на "громадянському інтимі" лірики), Б.-І. Антонича (з акцентом на аполітизмі, наскрізній життєствердності, метафоричності лірики), О. Турянського (з акцентом на загальнолюдських мотивах і гуманістичних цінностях лірики). Однак, анонсує твори цих поетів, автори програми не зауважують, що громадянська тематика потребує особливого підходу в процесі її вивчення в школі.

У програмі 2010 р. за редакцією М. Жулинського [17] твори, що презентують громадянську лірику, показані гармонійно, симетрично, без зайвого пафосу. Так, у 11 класі передбачено опанувати тексти таких поезій:

Є. Плужник – "Для вас, історики майбутні..." (зразок громадянської лірики поета, вираження свого ставлення до світу);

В. Симоненко – "Задивляюсь у твої зіниці..." (громадянський вибір поета);

Д. Павличко – "Два кольори" (громадянські мотиви лірики);

М. Вінграновський – "Сеньорито акаціє, добрий вечір..." (вселюдські, національні мотиви крізь призму "інтимного самозосередження");

Л. Костенко – "Українське альфреско" ("вічні" українські фольклорні типи, новітнє переосмислення традиційної ситуації, образи-архетипи як атрибути української свідомості).

Ця програма значною мірою задовольняла потребу в ліричних творах громадянського спрямування, наголошувала на етнокультурних чинниках, тому, безперечно, сприяла формуванню етнокультурної компетентності в учнів старших класів. Основним недоліком програми визнано її перевантаженість творами, і це створювало ефект калейдоскопічності, що перешкоджало спокійній, вдумливій роботі з текстами.

Нова програма з української літератури 2017–2018 р. (рівень стандарту) окремою рубрикою виділяє громадянську поезію, підкреслює, що спрямована на виховання національно свідомого громадянина України [19]. Вивчення громадянської лірики у 10–11 класах презентовано творами тих самих поетів, що й у попередній програмі. Відмінність бачимо у меншій кількості творів, що підлягають текстуальному вивченню, зменшенні кількості прозаїків, а також у жанровій репрезентації творчості авторів. Нова програма також не містить конкретизацій щодо етнокультурних знань і умінь, внаслідок чого вчитель може у спілкуванні з учнями не акцентувати увагу на

розвитку громадянських і соціальних компетентностей. Слід зазначити, що в окремих випадках автори все ж таки вдаються до важливої конкретики. Наприклад, вивчення поезії "Іванові Франкові" М. Вороного передбачає усвідомлення учнями того, що "національна свідомість – важливий фактор громадянської позиції кожного" [19, с. 10]. Вивчення поезії В. Симоненка, на думку авторів програми, потребує особливої уваги до образу України та громадянського вибору поета, мотиву самоствердження людини у складному сучасному світі, її самодостатності та самоцінності [19, с. 18], а ознайомлення старшокласників з громадянськими мотивами лірики Д. Павличка передбачає особливий акцент на історії народу, проблемах нації й людини.

Ретроспективний аналіз програм з української літератури [7–11; 17; 18] показав, що в усі часи (від радянського тоталітаризму до сьогодні) держава надавала важливого значення вивченню громадянської лірики. Звісно, підходи до її засвоєння були зовсім іншими, бо тільки зі здобуттям Україною незалежності виховання патріотизму почало відбуватися в контексті формування націєтвірних якостей, етнокультурних знань і вмінь громадянина України.

Ми також проаналізували найширше представлені в школах підручники з української літератури для 10–11 класів на предмет того, як часто у них подається інформація, спрямована на розвиток етнокультурної компетентності, з'ясували, чи є в них завдання, що сприяють вихованню національних почуттів школярів, і яким чином вони сформульовані.

Так, у підручнику "Українська література" для 10 класу за редакцією О. Авраменка та В. Пахаренка (2010 р.) у розділах, присвячених вивченню громадянської лірики, надається увага формуванню націєтвірних інтенцій, акцентується увага учнів на громадянській позиції митців, докладно і лаконічно проілюстровано, як формувалася ця позиція, проте бракує завдань, які б спонукали школярів до роботи з етнокультурними маркерами, або ж до лінгвостилістичного аналізу художнього тексту у площині етнокультурних вимірів. Наприклад, із чотирьох тематично представлених блоків вивчення громадянської поезії (М. Вороний, Олесь Олександр, Леся Українка, І. Франко) тільки до двох подано завдання, що передбачають пояснення специфіки цієї поезії. Наприклад: "Чому І. Франко назвав поезію одного із циклів збірки "З вершин і низин", у якій домінують громадянські мотиви, "веснянками"?" [13, с. 141] або ж: "Доведіть конкретними прикладами з творів Олександра Олеся слушність думки О. Єфремова про поєднання у творчості поета громадянських та інтимно-особистісних мотивів" [13, с. 241]. Однак, на нашу думку, автори підручника, розповідаючи про життєвий і творчий шлях митців, аналізуючи їхню творчість, яскраво й докладно змогли розкрити глибину їхнього патріотизму, показати громадянський та особистісний вибір.

Підручник "Українська література" 10 клас (рівень стандарту) за редакцією Г. Семенюка вже з перших сторінок акцентує увагу читача на тому, що, аналізуючи художній текст, передусім слід звертати увагу на мову, адже саме вона "визначає якісні особливості предмета літератури..." [14, с. 6]. У рубриці "Теорія літератури" автори окремо подали визначення громадянської поезії, щоправда, поєднавши її з політичною: "Громадянська (політична) лірика – поетичні твори, присвячені актуальним проблемам суспільного життя. Провідні мотиви політичної лірики – свобода особистості, народу, державна незалежність, захист прав людини, викриття антигуманного суспільства, заклики до боротьби" [14, с. 141]. У цьому визначенні вони обмежили мотивний простір громадянської поезії, викресливши етнокультурну, особистісну, краєзнавчу специфіку. Щодо інформації, спрямованої на розвиток етнокультурної компетентності, матеріал цього підручника нам видається багатшим. Автори додали багато цікавих відомостей про громадянську лірику М. Вороного, П. Грабовського, Олександра Олеся, М. Старицького, Лесі Українки, І. Франка, посилили методичний апарат блоком завдань, що мотивують школярів до пошуків аргументованих відповідей. Наприклад: "У яких мотивах реалізується громадянська поезія М. Старицького?" або ж: "Яке враження справляє на вас політична лірика І. Франка? Як розв'язується проблема особистого і громадянського начал у його творах?", "Що вирізняє громадянську лірику Лесі Українки? Які художні образи в ній є ключовими? Поясніть їх символіку" [14, с. 102, 136, 290]. Можемо резюмувати, що

аналізований підручник більш широко і виразно подає інформацію, завдання, що сприятимуть формуванню національних почуттів школярів.

Серед підручників для 11 класу ми зупинили свій вибір на підручниках за редакцією Р. Мовчан і Г. Семенюка, підготовлених авторитетними авторськими колективами. Так, у підручнику за редакцією Р. Мовчан у самому зверненні до читачів, на жаль, не представлено жодного перспективного завдання, що торкалося б національно-патріотичного, етнокультурного звучання поезії, хоча лінійка творів, які вивчаються старшокласниками, має забезпечувати формування націєвірних інтенцій [16, с. 3]. Теоретичний матеріал презентовано ґрунтовно і цікаво, але методичний апарат, на нашу думку, потребує більшого акценту на формуванні національних почуттів школярів. Увагу привертають, наприклад, такі запитання: "Подивіться в Інтернеті зустріч Л. Костенко з читачами з нагоди 80-літнього ювілею. Які думки і враження викликала у вас ця зустріч? Як ви оцінюєте творчу й громадянську позицію письменниці?" [16, с. 254]. Вони спонукають юнацтво до роздумів про життєве кредо митця, його національно-свідому громадянську позицію.

Підручник для 11 класу за редакцією Г. Семенюка з погляду виявлення методичних підходів до вивчення громадянської лірики, на нашу думку, є більш ґрунтовним. Особливий інтерес викликають завдання, що спонукають школярів до лінгвостилістичного аналізу, до рефлексії, порівняння декількох творів, наприклад: "Який зміст вкладали "пражани" у поняття "героїчні образи", "активний гуманізм", "патріотизм"?", "З якою метою Юрій Липа, Оксана Лятуринська, Олекса Стефанович прагнули пробудити національну свідомість читачів?", "Яким змальовується образ України у творах "пражан"?", "Як у ліриці Є. Маланюка поєднано особисті та громадянські мотиви? Наведіть приклади", "Яким пафосом пройнято поезії "Я утверждаюсь" П. Тичини, "Слово про рідну матір" М. Рильського?", "Що зумовило велику популярність вірша "Любіть Україну" В. Сосюри?", "Що символізують образи тополі, палаючої хати, кінських копит, посвисту нагайки (поезія А. Малишка "Україно моя")?" [15, с. 186–187, 192, 211].

Тож маємо зазначити, що всі підручники, за якими навчаються старшокласники, надають достатньо уваги висвітленню національно-свідомої позиції українських письменників, ліричних героїв їхніх поезій, проте завдань, що спонукають учнів до самоусвідомлення патріотом України, до вдумливої роботи з мовою твору, етнокультурними маркерами, на жаль, недостатньо. Такі завдання мають бути представлені на уроках української літератури і системно проходити крізь увесь курс її вивчення.

З метою вивчити досліджувану проблему в площині шкільної практики ми проаналізували розробки уроків, опубліковані вчителями української мови і літератури. У матеріалах, присвячених аналізу громадянської поезії та формуванню етнокультурної компетентності, ми виявили два вектори: аналіз поезії (лінгвістичний, текстуальний) та виразне її читання з висловленням власного ставлення до прочитаного.

Таким чином, у шкільній практиці проблема формування етнокультурної компетентності на матеріалі громадянської лірики не знайшла належної реалізації.

Література

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>
2. Ключек Г. Літературна освіта в новій українській школі: стратегія і тактика реформування". URL: <https://dyvoslovo.com.ua/wp-content/uploads/2017/02/2-0117.pdf>
3. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа). Директор школи. 2002. № 1. С. 5-15. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/2712/
4. Концепція літературної освіти, 26 січня 2011 року. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/13508/
5. Концепція національного виховання дітей і молоді в національній системі освіти України. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/
6. Концепція Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
7. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів з українською і російською мовами навчання. Українська література. 5–11 класи / Міністерство освіти та науки

України. Головне управління змісту освіти; АПН України; О. Бандура (підгот.), Н. Волошина (підгот.). Київ: Шкільний світ, 2001. 160 с.

8. Програми для середньої загальноосвітньої школи з українською і російською мовами навчання. Українська література. Київ: Перун, 1998. 272 с.

9. Програми для середньої школи. Українська і російська література. 5–10 класи. Харків: Радянська школа (Нар. ком. освіти УСРР, Управління початкової і середньої школи), 1935. 68 с.

10. Програми середньої загальноосвітньої школи. Українська література для шкіл з українською і російською мовами навчання. 5–11 класи. Київ: Освіта, 1992. 354 с.

11. Програми середньої школи. Українська література VIII–X класи для шкіл з українською та російською мовами викладання. Київ: Державне видавництво "Радянська школа", 1949. 46 с.

12. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки. URL: http://kntu.net.ua/index.php/kaf_design/content/download/.pdf

13. Українська література: підручн. для 10 кл. загальноосвітн. навч. закл. (рівень стандарту, академічний рівень). 2010. С. 141.

14. Українська література: підручн. для 10 кл. загальноосвітн. навч. закл. (рівень стандарту, академічний рівень) / за ред. Г. Семенюка. Київ: Освіта, 2010. 416 с.

15. Українська література: підручн. для 11 кл. загальноосвітн. навч. закл. (рівень стандарту, академічний рівень) / Г. Ф. Семенюк та ін.; за заг. ред. Г. Ф. Семенюка. Київ: Освіта, 2011. 416 с.

16. Українська література: підручн. для 11 кл. загальноосвітн. навч. закл. (рівень стандарту, академічний рівень) / наук. ред. Р. В. Мовчан. Київ: Грамота, 2011. 352 с.

17. Українська література: програма для 5–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською і російськими мовами навчання / уклад.: Р. В. Мовчан, Н. В. Левчик та ін. Київ: Генеза, 2002. 33 с.

18. Українська література. 5–12 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів / за ред. Р. В. Мовчан. Київ, Ірпінь: Перун, 2005. 201 с.

19. Українська література: програма для загальноосвітніх навчальних закладів 10–11 класи (рівень стандарту) / за ред. Р. В. Мовчан. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>

References

1. Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>

2. Klochek H. Literaturna osvita v novii ukrainskii shkoli: stratehiia i taktyka reformuvannia". URL: <https://dyvoslovo.com.ua/wp-content/uploads/2017/02/2-0117.pdf>

3. Kontsepsiia zahalnoi serednoi osvity (12-richna shkola). Dyrektor shkoly. 2002. № 1. S. 5–15. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/2712/

4. Kontsepsiia literaturnoi osvity, 26 sichnia 2011 roku. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/13508/

5. Kontsepsiia natsionalnoho vykhovannia ditei i molodi v natsionalnii systemi osvity Ukrainy. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/

6. Kontsepsiia Novoi ukrainskoi shkoly. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>

7. Prohramy dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv z ukrainskoiu i rosiiskoiu movamy navchannia. Ukrainska literatura. 5–11 klasy / Ministerstvo osvity ta nauky Ukrainy. Holovne upravlinnia zmistu osvity; APN Ukrainy / O. Bandura (pidhot.), N. Voloshyna (pidhot.). K.: Shkilnyi svit, 2001. 160 s.

8. Prohramy dlia serednoi zahalnoosvitnoi shkoly z ukrainskoiu i rosiiskoiu movamy navchannia. Ukrainska literatura. K.: Perun, 1998. 272 s.

9. Prohramy dlia serednoi shkoly. Ukrainska i rosiiska literatura. 5–10 klasy. Kharkiv: Radianska shkola (Nar. kom. osvity USRR, Upravlinnia pochatkovoї i serednoi shkoly), 1935. 68 s.

10. Prohramy serednoi zahalnoosvitnoi shkoly. Ukrainska literatura dlia shkil z ukrainskoiu i rosiiskoiu movamy navchannia. 5-11 klasy. Kyiv: Osvita, 1992. 354 s.

11. Prohramy serednoi shkoly. Ukrainska literatura VIII–X klasy dlia shkil z ukrainskoiu ta rosiiskoiu movamy vykladannia. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo "Radianska shkola", 1949. 46 s.

12. Stratehiia natsionalno-patriotichnoho vykhovannia ditei ta molodi na 2016–2020 roky. URL: http://kntu.net.ua/index.php/kaf_design/content/download/.pdf

13. *Українська література: підручн. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. (рівень стандарту, академічний рівень)*. 2010. С. 141.
14. *Українська література: підручн. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. (рівень стандарту, академічний рівень) за редакцією Н. Семениука*. Київ: Освіта, 2010. 416 с.
15. *Українська література: підручн. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. (рівень стандарту, академічний рівень) / Н. Ф. Семениук та ін.; за заг. ред. Н. Ф. Семениука*. Київ: Освіта, 2011. 416 с.
16. *Українська література: підручн. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. (рівень стандарту, академічний рівень) / наук. ред. Р. В. Мовчан*. Київ: Храмота, 2011. 352 с.
17. *Українська література: програма для 5–11 класів загальноосвіт. навчальних закладів з української і російськомовними мовами навчання / укладачі: Р. В. Мовчан, Н. В. Левчук та ін.* Київ: Генеза, 2002. 33 с.
18. *Українська література. 5–12 класи. Програма для загальноосвіт. навчальних закладів / за ред. Р. В. Мовчан*. Київ, Ірпін: Перун, 2005. 201 с.
19. *Українська література. Програма для загальноосвіт. навчальних закладів 10–11 класу (рівень стандарту) / за ред. Р. В. Мовчан*. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>

Нестеренко С. В.

Заместитель директора по учебно-воспитательной работе Ивано-Франковского колледжа ГВУЗ "Прикарпатский национальный университет имени Василя Стефаника"

Проблемы изучения гражданской поэзии в школе

В статье освещен анализ нормативно-правовых документов, регламентирующих изучение литературы в школе, действующей учебной программы по предмету, программ прошлых лет, учебников и пособий по украинской литературе. Анализ показал, что изучение гражданской поэзии и формирование этнокультурной компетентности требует особого внимания, поиска эффективных и одновременно максимально приближенных к духовным потребностям учеников-читателей методов и приемов обучения. Учебный предмет "Украинская литература", который средствами художественного слова формирует мотивацию к активной жизненной позиции, играет исключительную роль в формировании национально сознательного гражданина. В школьной практике проблема формирования этнокультурной компетентности на материале гражданской лирики не нашла должной реализации.

Ключевые слова: методика обучения литературы, этнокультурная компетентность, гражданская лирика, лингвостилистический анализ текста, этнокультурные маркеры.

Nesterenko S. V.

Deputy Head of Educational Department, Ivano-Frankivsk College of State Higher Educational Institution "Vasyl Stefanyk Precarpathian National University"

Studying Civic Poetry at School

This article clears up the analysis of normative and legal documents regulating study literature in school, a valid educational program of subject, programs of last years, text-books and manuals in Ukrainian literature. The analysis has showed that the study of civil lyrics and the formation of ethnocultural competence require special attention, searching affective and at the same time close to spiritual needs of students-readers methods and ways of study. The educational subject "Ukrainian literature" which forms motivation for active life position with the help of a literary word, takes an exceptional part in forming a national conscious citizen. The analysis has allowed to clear up a number of problems. In the course of Ukrainian literature in high school a special part has civil lyrics because of a small size, higher emotionality, paying attention to state and communal dignity helps to form national character, awakepatriotic feelings, instills love for native culture, history, nature. Civil lyrics as a conditional thematic group of lyric literature, which has a high degree of ideology, shows deeply personal experiences of the lyrical hero (an author) about future of his country. The authors of the program don't pay attention that study of civil lyrics needs a special method in process of studying it. The program in Ukrainian literature for the period 2017–2018 (the level of standard) allocates a special section of civil lyrics that aimed at educating a nationally conscious citizen of Ukraine. In school practice the problem of formation ethnocultural competence on the material of civil lyrics hasn't found proper implementation.

Key words: methods of teaching Ukrainian literature, ethnocultural competence, civic lyrics, text linguistic and stylistic analysis, ethnocultural markers.